TEZKERENİN REDDİ KARİZMAYI BOZMAZ

Yasin Aktay

Dünya Kupası Tadında bir Tezkere Oylaması

Türkiye'ye yabancı asker konuşlandırmayla ilgili hükümet tezkeresinin TBMM'de kabul edilmemesinin Türkiye'nin demokrasi tarihi bakımından son derece önemli bir sayfa açtığında kuşku yok. Tezkerenin bundan sonra biraz revize edilmiş biçimiyle tekrar gelecek olması ihtimali ve bu durumda meclisin aynı dirayeti gösterebileceği konusunda iyice yoğunlaşmaya başlamış güvensizlik, bu şerefli sayfanın fazla uzun süre açık tutulamayacağı yönünde bir karamsarlığı besleyip duruyor. Böyle bir dönemde tezkereye karşı birinci direnişe övgüler düzmenin erken olduğu görünüyor. Belki de bir sonraki tezkerenin akıbeti hakkında şom ağızlılık yapmadan bir milli zafer tadını almaya bakmak gerekebilir. Doğrusu bu, Galatasaray'ın UEFA Kupası şampiyonluğu ve 2002 Dünya Kupası'nda Milli Takım'ın aldığı sonuçlarla tattığımız bir duygunun uluslar arası siyasal düzeyde, tam da bu savaş vesilesiyle tekrar tadılması gibi bir şeydi. Tezkerenin Mecliste reddedilmesinden önce ABD ile pazarlıklar aşamasında Avrupa ve ABD basınında yer alan haber, yorum ve karikatürlerde Türkiye'nin resmedilme biçimi ne kadar onur kırıcı idiyse, tezkerenin püskürtülmesinin akabinde aynı basında yer almaya başlayan yorumlar da o ölçüde gurur vericiydi. Türkiye, bir anda demokrasinin en ileri derecede üretilip pazarlandığı ülkelere de-

tezkire, *düşünce, siyaset, sosyal bilim dergisi, sayı 29, kasım / aralık 2002, s. 55-62*

mokrasi dersi verecek bir mertebeye ulaşabildi. Başlı başına bu olay bile demokrasi, temel haklar ve insanca tutumlar konusunda insanlar veya toplumlar arasındaki ayırt edici çizgiler, üstelik iki taraflı olarak çok kolay aşılabiliyor. Bugün demokrasi kültürü konusunda tartışmasız dünyanın en ileri ülkeleri arasında yer alan ABD'nin Irak krizi dolayısıyla 11 Eylül'den beri içine yuvarlandığı kültürün demokrasi kültürünü nasıl hızla bozduğu ibretle seyredilecek durumdadır. Bu ibretlik seyir şunu açıklıkla öğretiyor: Demokratik kazanımların ve müreffeh hayatların görüntüsüne bakıp şımarmamak gerekiyor. Bütün bu görüntülerin yarattığı atmosfer içinde ne kadar çok imkansız gibi görünse de, devranın bir gün tekrar totaliter ve arkaik bir iktidar gösterisi ve pratiğine dönebileceği görülmüştür. Irak krizi dolayısıyla Amerika'nın, daha demokratik ve daha katılımcı bir dünya adına, bizzat kendisinin önayak olduğu kurumları bile silip süpürme noktasına gelmesi bu devranın hızla döndüğüne işaret ediyor. Üstelik bu devranın en hızlı aşamalarından birinde yıllardır kimsenin demokratik seviyesini beğenmediği Türkiye en sahih demokratik davranışı sergilemiştir. Dünyanın büyük bir çoğunluğu karşı çıktığı halde, sadece gücün fiili gerçekliğine dayandırılan müdahale hakkının meşru olmadığını haykırmış ve bu müdahaleye en azından ilk turda müsaade etmeyerek, demokratik değerlerin düştüğü yerde tekrar kaldırılabileceğine dair bir umut meşalesi yakmıştır. Olayın daha garip bir ironisi de şudur ki: ABD Irak'a demokrasi götürmek adına giriştiği güce dayalı bir müdahalede güce değil demokratik tavra dayalı bir direnişle karşılaşmaktadır. Gerçi bu çelişki, Irak'a müdahalede gösterilen kitle imha silahlarının mevcudiyeti gerekçesininkine paralel bir geçerliliğe sahiptir. Irak elindeki bütün kitle imha silahlarını kullansa bile yol açabileceği zarar, ABD'nin şu ana kadar Irak politikasında yol açmış olduğu veya bu savaş girişimiyle yol açacağı zarardan daha büyük olmayacaktır. Bu paralelliğin diğer bir boyutu, bölgede fiilen herkese tehdit oluşturmakta olan İsrail'in elindeki kitle imha silahları Irak'ın elinde bulunanlarla kıyaslanamayacak büyüklükte, üstelik İsrail on yıllardır BM'in güvenlik konseyinin Filistin'le ilgili hiçbir kararına uymamaktadır. Ayrıca tezkerenin Meclis'ten geçmemesinin hemen akabinde, ABD'de yayımlanan karikatürlerde Amerika'nın "Irak'ta daha fazla demokrasi istemesine karşılık, Türkiye'de daha az demokrasi istemesinin" ironisi çarpıcı bir biçimde sergilenmiştir. Aslında Amerika'nın dünyaya ihraç ettiği demokrasinin şimdiye kadar başka hangi amaca hizmet etmiş olduğunu sormanın tam yeri değil midir bu? Amerika hiçbir zaman İslâm ülkelerinde demokrasi istemez. Bir yere demokrasi formasyonunu daha uygun görmüşse, bu kesinlikle ya de-

mokrasi ihracı gerekçesiyle bir şeyler karıştırmaya veya demokrasi görüntüsü altında istediği yönlendirmeleri daha rahat yapabileceğini ummasındandır.

Meclisin Yüklendiği İstihare veya Niyetlenilmemiş Sonuçlardaki "Hayır"

Meclisten geçemeyen (veya reddedilen) tezkerenin, bu akıbete uğramasının nedenleri ve sonuçları üzerine çok şey söylendi. Burada bunları tekrarlamaya gerek yok. Tezkerenin geçmemesinde hükümetin veya Tayyip Erdoğan'ın otoritesinin sarsılması, hükümet iktidarının yetersizliği ve bundan sonraki sonuçları üzerindeki laf kalabalığı arasında sıkışıp kalan bir iki noktayı vurgulamakta fayda görüyoruz. Bu, Siirt seçimleri yoluyla "düştüğü yerden kalkmasını da bilmiş" karizmatik başbakanımızın başbakanlığa oturmadan etrafını kuşatmaya başlamış psikolojik savaş dalgalarına karşı dikkat çekilmesi gereken önemli savunma imkanlarına işaret eder. Birincisi bu tezkerenin Meclisteki oylanma ve reddedilme biçiminin siyasal eylemin doğası üzerine önemli bir imkanı açığa çıkardığını düşünüyorum. Bu da bazen, siyasal eylemlerin niyetlenilmiş veya planlanmış hedeflerinin, niyetlenilmemiş sonuçlarının yol açtığı imkanlar karşısında ne kadar dar ve kıt olabildiğini göstermiştir. Siyasette görünür parametrelerin sınırları içinde düşünmenin önümüze koyduğu paradokslardan sıyrılmanın yollarını bilmenin salt kişisel maharetlere bağlı olmadığını bilmek gerekiyor. Zorluklarla beraber bir kolaylığın mutlaka varolduğu inancı, krizin en yoğun hissedildiği bir ortamda âniden ortaya çıkan bir yol, en karanlık ânda parlayan bir ışık, tarihin akışını değiştirdiği gibi, tarihi kendi muhayyilesinin sınırlarına sığdırmaya çalışan insan istiğnasına da her seferinde ibretli dersler verir. İki dar seçenek arasında sıkışıp kalan, her biri diğerinden beter bir yol ayırımında yalpalayıp duran, dünyadaki bütün eylem ihtimallerini bu dar ikileme sıkıştıran siyasi sürecin insan iradesini aşan boyutuyla pek çok şeyi kendiliğinden çözdüğünün en iyi örneği herhalde Meclisin tezkerenin reddi doğrultusunda hiç beklenmeyen kararı olmuştur. Karar beklenmediği ve neredeyse hiç kimsenin ihtimal dahilinde görmediği halde, ortaya çıktığı anda ne kadar mucizevi bir çözüm potansiyeli taşıdığını herkes ayne'l yakîn gördü. İyi ki de her şey insana bırakılmamıştır. İyi ki de insanlardan veya canlılardan herhangi bir bölümünün rızkı insana bırakılmamıştır. Yoksa tarih çok sığ, çekilmez olurdu; insanların kahir çoğunluğu bir yana, böceklerin rızkına bile tamah edilirdi.

Meclis hükümetin ve halkın bir kararsızlık ânında bir istihâre işareti vermiş, bu işaretin verilmesi ve bu işaretin peşinden gidilmesi halinde daha önce pek belirgin olmayan avantajların da büyük bir prim yapmasına vesile olmuştur. Aslında içinde bocalatan ikilem insanın dünyaya olan zaafından başka bir şeyden kaynaklanmıyor. İnsanın kendisine sunulan seçeneklerin sınırlarına mahkum olmadığını hatırlaması için kendisine sunulan ikilemlerden hicret etmesi gerekiyor. Allah'ın arzı, Allah'ın insana verdiği iç dünyanın sınırları geniştir çünkü. Bu yüzden hükümetin kendi kararsızlığına karşılık Meclisin koyduğu istihare imkanını çok iyi değerlendirmesi bu işareti görmezden gelmemesi gerekiyor. ABD'nin Irak'a saldırısına karşı konulamıyor olmasını onun yanında bulunmak için bir gerekçe olarak görmek, Türkiye'nin tarihinin ve kimliğinin kaldıramayacağı bir şeydir.

Türk halkının içinden geçmekte olduğumuz savaş süreci hakkındaki kanaatinin bir kararsızlık hali olduğu anketlere bakıldığında söylenemez. Hatta bu anketlere bakıldığında Türkiye'nin Amerika'nın Irak'a saldırısından ibaret bir savaşta nerede durması gerektiği konusu, Türk halkı açısından tartışma götürmeyecek kadar açık görünüyor. Zira bu açıklık bazı anketlerde yüzde 97 rakamına kadar ulaşmaktadır. Buna rağmen hükümet savaşa katılmak anlamına gelen tezkereyi meclise sonuçta şu veya bu şekilde sevk etti; sevk etmekle kalmadı, tezkerenin kabul görmesi için kendi partisine mensup milletvekilleri nezdinde bir hayli çalıştı. Buna rağmen ortaya çıkan sonuç bu "bir hayli"nin içerdiği derin tereddüt üzerinde durmamızı gerektiriyor. Her şeyden önce ne Tayyip Erdoğan ne de Abdullah Gül'ün bu tezkerenin içeriğine kalben katılmadıkları hiç kimsenin meçhulü değildi. Tezkerenin meclise sevkine kadar geçen sürede Gül'ün Orta Doğu ülkeleri nezdinde yürüttüğü çalışmalardan, Avrupa Birliği nezdindeki girişimlerine kadar her düzeyde yansıyan görüşlerinden bu tezkerenin ruhuyla pek barışık olmadığı anlaşılıyordu. Bu tezkerenin ruhuyla barışık olmayan sadece o ve Erdoğan değildi, milletvekillerinin büyük bir kısmı bu ruhla savaş halindeydi. Buna rağmen tezkerenin Meclis yolundaki önlenemeyen ilerleyişi, Türkiye siyasetinde artık herkesin kanıksayageldiği bazı baskılara, derin ilişkilere, açıklanamayan sırlara ve angajmanlara bağlanabilirdi. Alışıldık olmayan, meclis yollarını bu aşamaya kadar zorlamış bir tezkerenin iktidar partisinin grup kararı güvencesinden yoksun bırakılarak Meclise sevk edilmiş olmasıydı.

Bu durumda hükümetin ve Tayyip Erdoğan'ın arkasında durduğu bir tezkerenin reddedilmiş olmasına bakılarak bunun Erdoğan'ın karizmasında bir "çizik" oluşturduğu söylenmektedir. Daha suçlayıcı merciler, Erdoğan

ve Gül'ün tezkerenin bu seyrini, verdikleri destekte gönülsüz olduklarını hissettirmeleri ve tezkerenin geçmesi için canla başla çalışmamaları dolayısıyla, güvenilmezliklerini kanıtladıklarını söylüyorlar. Doğrusu bu ifadeleri dillendiren merciler psikolojik baskılarla ikinci tezkere için bir sonuç alabilmeyi hedefliyorlar. Bu baskılara karşı Erdoğan'ın muhtaç olduğu donanımın psikolojik bir tahammül gücünden başka bir şey olmadığını söyleyebiliriz. Demokrasi zaferi olarak nitelendirdiği birinci oylamanın sonucunu değiştirecek şekilde yeni bir tezkereyi meclise sevk etmesi bu tahammül gücünün kırıldığını gösterecektir. Aksi taktirde, ABD'nin kendi tehditlerini gerçekleştirebilecek maddi inandırıcılıktan yoksun olduğu her geçen gün ortaya daha fazla çıkmaktadır.

Karizma, Piyasa ve Halkın Oyu

Tezkerenin Erdoğan'ın gönüllü veya gönülsüz ikna çabalarına rağmen meclisten geçememesinin Erdoğan'ın karizması üzerindeki sonuçlarına gelince, bu bir ölçüde karizma hakkındaki tasavvurların ne olduğuna bakılarak değerlendirilmesi gereken bir soru. Bir karizma kaybı korkusu, tezkere lehine işleyecekse, hemen bu korkuyu giderecek bir karizma sosyolojisine başvurmak, daha önce Erdoğan'ın karizması üzerine yayınladığımız iki sosyolojik analizin hatırına bize düşer herhalde.

Türkiye'nin uzun yıllardır karşılaştığı tartışmasız en yoğun karizmatik hadiseyi temsil eden Erdoğan'ın bu özelliğini astığım astık kestiğim kestik bir kişiliğe borçlu olmadığına dikkat etmek gerekiyor. Tevâzunun bozduğu bir karizma değil bu. Aksine büyük ölçüde tevâzunun besleyip büyüttüğü bir şeydir. Her şeyi bildiği, her şeye güç yetirdiği, herkesten daha iyi giyindiği, herkesten daha fazla harcadığı gösterişi üzerinden yapılan karizmalar da vardır ve o tür karizmatik figürler, halktan ciddi bir karşılık da bulabilirler. Tayyip Erdoğan'ın karizmasını bir ölçüde mağduriyetinden, ama tabii ki acziyete değil mücadele sahasındaki kararlılığına dönüştürmeyi başardığı mağduriyetinden aldığını hesaba katarsak, bu karizmanın müşterisinin zaten eğilmez bükülmez bir tanrısal mutlaklık beklentisi içinde olmadığını düşünebiliriz. Gerçi mutfakta bulaşık yıkayan bir erkeğin bizzat kadınlar gözünde erkeklik karizmasını çizdirdiği bir ölçekte durum başka türlü açıklanamaz. Oysa Erdoğan'ın tezkere konusunda bütün ikna çabalarına rağmen özellikle grup kararı almamış olmasının kendisi bile kendine özgü, karizma-üretici bir davranıştır. Tabii ki bu davranışın bütünlüğünü büyük ölçüde sonucun kendi görüşünün aleyhine çıkmış olmasına göster-

diği tepki sağlayacaktı. Kararı meclise bırakmakla çıkacak sonuca zımnen razı olacağını kabullenmiş olsa da çıkan sonuca getirdiği yorumu bu istikamette olmuş, bunun üzerine AK Parti'den, tezkereye "hayır" diyen milletvekillerinden biri canlı yayında ilk tepkisini "partimle iftihar etmemin sebebi budur" diyerek, karizma üretiminin alışıldık yollarından farklı birini açıkça göstermiştir. Dolayısıyla, grup kararı alınmamış bir tezkerenin Meclisten geçmemiş olması AK Parti grubunun liderlerine itaatsizliği olarak yorumlamak görünürde tezkerenin geçmesi ve Türkiye'nin ABD'nin yanında savaşa sürüklenmesi lehine bir propagandadan başka bir şey değildir. Aksine, bu tezkerenin oylanma biçiminin Türk demokrasi tarihine olan tartışılmaz katkısından dolayı, sonucu karşılama biçimiyle bir bütün olarak düşünüldüğünde karizma artırıcı bir işlev de görebilir. Demirel gibi Türkiye'nin şimdiye kadar reva görüldüğü düşük yoğunluklu demokratik seviyenin duayenlerinin aksi yönde konuşmaları, hükümete iktidarsızlık yakıştırmaları bu tarzın doğrulaması olarak kabul edilmelidir. Hatta bu aklın gelişmiş demokratik aklın ulaştığı en basit gerçeklerden biri olan kuvvetler ayrılığı ilkesine ne kadar yabancı olduğuna hayret edilmelidir. Bu aklın söylemlerinin etkisi altında kalarak, demokrasi tarihimizin en şık uygulamalarından birini sergileyen yeni tarzdan vazgeçilmesi, asıl o zaman geriye dönük olarak bu şıklığı da rüküşleştiren çirkin bir rötuş yapmış olur.

Tezkereyle ilgili hükümetin ağır yükünü hatırlatmanın belki yeri değildir ancak halk olarak da ne durumda olduğumuza zaman zaman bakmak gerekiyor. Meclis Başkanı Bülent Arınç, tezkerenin oylanmasından epey öncesinden itibaren bu konudaki muhalif konumunu belli etmekle kalmayıp, Türkiye'de savaş karşıtı gösterileri teşvik edercesine bir tuhaflığa işaret etmişti. Türkiye'de halkın yüzde 97'lere varan bir çoğunluğunun gurur verici muhalefeti bir yana, savaş karşıtı gösterilerin yüzler veya en iyi ihtimalle binleri zar zor bulan bir katılımla yapılması, bu yüzde 97'nin niteliği üzerinde düşünmeyi gerektirmiyor muydu? Doğrusu bu, savaşa karşıtlık konusunda halkın zihninde yeterli bir ısrarın bulunmadığını ve ilk vazgeçilecek değerlerden biri olarak oyunu sergilediğini gösteriyor. Milletvekillerini ikna çabasında Erdoğan da kendi halkına karşı bu güvensizliğini, özellikle de sonradan büyük bir teşvik kampanyasıyla bir araya getirilmiş olduğu belli olan 50 bin kişilik mitinge katılanlar hakkında "maaşlarını savaşa katılmamanın maliyeti olarak iki gün geciktirdiğimizde aynı kalabalığın daha şiddetli bir muhalefetle yürüyeceklerine dair" sözleriyle dile getirdi. Nuray Mert *Radikal*'deki köşesinde, bu savaşa olan bütün muhalefetine rağmen bunun bir maliyetinin olduğunu ve halkın bunun maliyetine katlanmaya

hazır olduğuna o kadar emin olmadığını ifade ederek İsmet İnönü'nün Türkiye'yi savaşa sokmadığı için genellikle olumlu bir anlatıma konu olan tavrının onu tarihe "kıtlıkçı devlet adamı" olarak geçirdiğine dikkat çekiyor. Siyasal tutumunu bedavaya getirme noktasındaki toplumsal maharetimize ilişkin İsmet Özel'in bir anekdotu bu kültürümüzün başka bir boyutunu çok iyi ortaya koyuyor. Özel, *Gerçek Hayat Dergisi*'nin düzenlediği "Toparlanın Gitmiyoruz" konferanslarının Konya durağında, kendisini İmam-Hatiplerin orta kısımlarının kapatılmasını protesto için Eyüp Sultan'da sabah namazı kılma davetine icabet etmeyişini, Protesto eylemi için seçilen zamanla gerekçelendirmişti. Eylem için Pazar sabahı seçilmişti, çünkü Özel'e göre, insanlar yapacakları eylemin işlerini aksatmamasını özellikle gözetiyorlardı. Hiçbir bedel ödemeyi gerektirmeyen, tamamen bir boş zaman uğraşı olarak algılanan eylemler, en insani olaylar karşısında sergilenmesi gereken tavırların bedavaya getirilme isteğini örnekliyordu. Gerçekten de halkın yüzde 97'si savaşı istemiyor olsaydı, bu isteğinde gerçek anlamda bir tavır sahibi olsaydı, Irak savaşıyla ilgili Türkiye'nin tutumunun, hatta Amerika'nın bile tutumunun bu zamana kadar devam etmiyor olması gerekirdi. Aynı konuşmada, Özel, Cem Boyner'in Türkiye'nin 2001'deki ekonomik krizle ilgili bir demecine değinmişti. Boyner, Türkiye'de tasarruflarını döviz olarak bulunduran insanlar bu dövizlerini, hibe değil, sadece yüzde 10'unu Türk Lirasına çevirme fedakarlığı gösterseydi, Türkiye bu krizden çok rahat bir şekilde, üstelik güçlenerek çıkabilirdi. Ama Türkiye'de halk kendi yöneticilerinin hedefleriyle kendi hedefleri arasında bir özdeşlik kurmaktan uzaklaşmış olduğundan, bu kadarlık bir fedakarlığı bile esirgemiştir. AK Parti iktidarında, tazelenmiş bir hükümet olması ve daha güçlü bir temsil avantajına sahip olması söz konusu olsa bile, yılların eğitiminin sonucu oluşan liberal kültürün çocuklarından piyasa karşılığı olmayan bir değer adına hangi fedakarlık beklenebilir? Hükümet tezkeresinin mecliste kabul edilmemesinin piyasalarını allak bullak ettiği, savaş ihtimalinin, savaşa destek karşılığında gelecek paranın beklentisiyle piyasasını yükselttiği bir toplumda sermaye ile halk arasında ciddi bir ayırım bulunduğu ihtimalinden başka bir teselli bulunamaz. Ama korkarız bu ayrılık da bize sahici bir teselli vermekten uzaktır.

Kuşkusuz böyle kritik zamanlarda halkının dayanma gücüne güvenilerek girişilecek siyasetlerde ilk sorulması gereken halk ile devlet yönetiminin amaçları ve anlam dünyaları arasındaki uyumdur. Türkiye'de hükümetlerin çektikleri hiçbir sıkıntının halkı hiçbir şekilde ilgilendirmediği, halkın kendi çıkarlarını her şeyin üstünde tuttuğu siyasal kültür, ilk etapta li-

beral siyasal kültür adına bir kazanım olarak bile görülebilir. Devletin kısa veya uzun vadeli siyasal hedeflerinin halkı sadece ekonomik bakımdan ilgilendirdiği bir zeminin salt modernleşmenin kendiliğinden süreciyle hazırlandığı ileri sürülemez. Bu zeminin oluşturulmasında halkın anlam dünyasına karşı devletin dönem dönem sistematik olarak açtığı saldırıların büyük bir rolü olduğu açık. Halkın devletin politikalarına güven duymamasını, devleti kendi dağınık varlığının toparlanmış ve tecessüm etmiş ifadesi saymamasını, dolayısıyla kendini temsil makamından uzak saymasını beraberinde getiren bir süreçten bahsediyoruz. Daha kötüsü bu saldırıların yıldırdığı halk giderek devletin tarihsel olarak ittiği alanda kendine yakıştırılan rollere uygun davranmaya itildikçe, Türkiye'nin kriz ortamlarından çıkmasını bir nebze olsun yardımcı olabilecek bir toplumsal sermayenin kaynağı olmaktan da çıkmış oluyor. Güneydoğu sorunundan Kıbrıs sorununa ve Türkiye'nin artık olağan ve sürekli hale gelmiş krizlerinin bu toplumsal sermaye kıtlığından dolayı birkaç kat derinleştiği bir gerçektir. Tamamen ekonomik çıkar dünyasına hapsedilmiş bir eğitimin şekillendirmiş olduğu Kıbrıs kitlesini, Türkiye'nin Misak-ı Millî sınırlarının bir nebze genişletilmesi ve belki de tekrar bir Osmanlı dünyasına doğru bir açılımın ilk küçük adımı olma yolundaki bir ideal ne ilgilendirir? Her türlü din eğitimine karşı sistematik bir karalama ve eleme kampanyasının ısrarla sürdürüldüğü bir zeminde, tek geçerli değerin ekonomik çıkar, konfor ve maişete indirgenmiş olduğu Güneydoğu'da, insanlara, Türkiye'nin bölünmesinin veya güçlenmesinin engellenmesinin hangi dünya düzeninin hangi hesaplarına dayandığını kim nasıl anlatacak? Güneydoğulu insanın siyasete karşı sergilediği reflekslerle Rumların idaresine girmek de dahil olmak üzere her türlü çözüme razı görünen Kıbrıs halkının refleksleri aynı türdendir. Devlet ile halk arasındaki organik kanallar büyük ölçüde tıkanmış, ekonomiye ve çıkara dayalı protez kanallar bedensel bir bütünlük ve uyum şartını ikame edememiştir. Ne Kıbrıslının ne de Güneydoğulunun, kendisinden beklenen bütünlüğe ödemek zorunda kaldığı bedelin anlamlı bir karşılığı kalmış görünüyor. Türkiye'nin tükenmiş, dibe vurmuş toplumsal sermayesine bakmaksızın, Kuzey Irak'ta bir Kürt devletinin kurulmasına karşı ileri sürdüğü gerekçelerin hiç biri, bu devletin meşruiyetini daha fazla pekiştirmekten başka bir işe yaramaz.